

רקע המהפכה הסינית

הבחינה החברתית וההיסטורית

צבי שיפריין

בלי לזלזל בכוחה של מוסקבה, דומה שהעתקת המוקד מסין עצמה למקום אחר אינה עשויה להביא אלא סילוף; וככל שנחשיב את חריפות הרגשות שנולדו מתוך מאת שנות חיכוכים בין האדם האירופי לאסייתי במזרח הרחוק, סבורני כי תהיה זו טעות מסוכנת לראות במהפכה הסינית אנטי־אימפריאליזם בלבד.

החברה הסינית המסורתית

עד לראשית המאה הזאת לא השתנה כמעט מבנה החברה הסינית במשך אלפיים שנה. את המבנה הזה אפשר לתאר כמשולש: הצר הקיסר וביורוקרטיה צרה הנשענים על בסיס רחב של איכרים; והחברה קיבלה את הרגשת האיוון והכיוון מן העולם הרוחני של קונפוציוס. תורת קונפוציוס אינה דת, אלא אורח־חיים העשוי בעיקרו הגדרת תפקידים ויחסים. היחסים הם חמישה — בין שליט לנתיק, בין אב לבן, בין בעל לאשה, בין אה בכור לאח צעיר, בין ידד לידד. שלושה מתוך חמשת היחסים הם בתוך המשפחה, ולמוסד זה נודעה חשיבות יתר בתורת קונפוציוס, כיאות לחברה חקלאית. עם כל תמיכתה בשיטה הקיסרית, הרי תורת קונפוציוס היא ביסודה הפילוסופיה של הביורוקרטיה, ונתנת הגושפנקה החוקית למרותו של מעמד זה.

ממי ומי היתה הביורוקרטיה מורכבת?

מבחינה כלכלית התייחסו אנשיה על מעמד בעלי הקרקעות. רק אנשי מעמד זה יכלו לקנות את הלשון הכתובה על כל סכניה ולקבל עליהם תפקידי ממשל. הם היו שופטים וגובי מסים, וכגובי מסים היה בידם להרבות נחלותיהם הפרטיות. בזכות כוחם קראו לא פעם לסין המסורתית בשם „ממלכת אצילים“ וכשאמרו אצילים נתכוונו לאנשי האינטליגנציה מקרב בעלי הקרקעות ששלטו במדינה למעשה, במסגרת משטר שלא היה מרוכז, אלא היה מתנהל בשם הקיסר השוכן מרחוק.

מה היו המסקנות המדיניות מתורת קונפוציוס? בראש ובראשונה — שלטון אנשים ולא שלטון החוק. הדגש היה על התחייבויות יותר מאשר על זכויות (למעשה לא הוכר כלל בזכויות היחיד או בחירותו, לא היתה אלא התחייבות לשרת). כללו של זבר, מרכז־הכובד היה בחברה ולא באדם. משאת־

שוב היתה סין לבעיה עולמית. ימים רבים מאד היתה „הבעיה הסינית“ אשר העסיקה את המדינאים נעוצה בחולשתה של סין: „האם יחלקה המעצמות ביניהן או שאחת מהן תבלע אותה?“ — כיום נובעת הבעיה מעצמתה של סין: „אך יכול העולם החופשי לחיות בשלום עם סין הזקה כל־כך ושואפת קרבות כל כך כאשר מדינה זו קשורה כפי הנראה בברית איתנה עם הקומוניזם הסובייטי?“.

במסגרת שלפנינו לא נוכל לדון במצב המדיני במזרח הרחוק ובתפקידה של סין בתוכו במלוא היקפה של הבעיה. נסתפק בבחינת רקעה של המהפכה הסינית ונסה להסיק כמה מסקנות על ההרכב החברתי ועל מידת היציבות של המשטר החדש.

בעולם הבלתי קומוניסטי רואים את המהפכה הסינית בשלוש דרכים:

גישה אחת, שבין הסידיה יימצאו עסקנים מדיניים בארצות הברית ונגרלים גולים בפורמוזה, רואה בהקמת סין העממית תופעה קומוניסטית טהורה, תופעה המקבלת את השראתה ממוסקבה, ושנשתייעה על ידי כמה מפקדי מיניסטרויון החוץ האמריקני, על ידי הגנרל מרשל, על ידי פרופסורים אמריקניים לדברי ימי סין ועל ידי הרוב המכריע של עתונאי ארצות הברית אשר פעלו בסין. לדעת בעלי השקפה זו, יש לבקש הסבר למאורעות האחרונים בסין בראש ובראשונה במוסקבה, בושינגטון ובאוניברסיטאות האמריקניות.

בהשקפה אחרת מחזיקות שכנותיה של סין באסיה, והודו בראשן. בעלי גישה זו מדגישים את האופי האנטי־אימפריאליסטי של המהפכה הסינית וסבורים, כי בראש ובראשונה זוהי תוצאה של הדירת האדם הלבן לאסיה. הללו מקדמים את המהפכה הסינית בברכה כמכת־מוות להתערבות האירופית הבלתי רצויה.

הגישה השלישית מבקשת להתרכז בסין עצמה ולראות את גזחון הקומוניזם הסיני כתופעה סינית מעיקרה, כמפעלו של העם הסיני היושב על אדמתו, כדבר שיש להבינו במושגים השאובים מדבריי־מיו ואורח־חיו. הערכה כזאת מתקבלת על לבם של חוקרים מערביים רבים העוסקים בענייני סין, וביחוד חוקרים בריטיים.

לא היה גם רמז: הביורוקרט היה אלם עליון אשר הגן על האינטרסים של האיכרים הנחותים ממנו ובדרך זו שרת באמונה את הקיסר שהיה בבחינת דמגן העליון של העם הפשוט. דבר הלמד מענינו, בתוך השיטה הזאת היתה זכותו של האיכר להתמרד. מאחר שהקיסר יונק את כוחו מן השמים והרי „השמים רואים את אשר יראה העם ושומעים את אשר ישמע“. כאשר נתיסרה המדינה ברעב ובשטפונות (בדרך כלל כתוצאה ממינהל בלתי יעיל), היה זה לאות כי סר חסד השמים מעם השליט. ואם התוצאה היתה מרידה מוצלחת, היה זה מופת הותך כי החסד עבר לידי אחרים. לפיכך היתה מהפכת־דמים דרך חוקית לחיסולו של משטר; למעשה יש לראות בכך אחת הבחינות החשובות ביותר של החברה הסינית, כי מלחמת אזרחים עקובה מדם והרסנית היתה הדרך היחידה לשינוי השלטון. פוליטיקה בסין היתה תמיד פוליטיקה של כוח.

זו היתה, בקיום כלליים, התבנית החברתית והמדינית המסורתית שהיתה קיימת בסין עוד במאה התשע־עשרה.

סין במאה התשע־עשרה

המאה התשע־עשרה תחילתה ראתה בירידת שושלת מאנג'ו. הגלגל החוזר של שינויי שושלת היה במלוא הנופתו: איכרים רעבים ונרגנים הקימו כנופיות מזוינות ושוטטו על פני המדינה; מערכת השלטון התמוטטה והצר הקיסר עמדה אין־אונים נוכח ההתרקומיות. אלא שהפעם נוסף על איהשקט החברתי הרגיל גם המגע המפוצץ עם המערב, אשר, לרוע מזלה של סין, נתנסתה אותה שעה בתוצאות המהפכה הרעשינית, ועמדה לפני תקופת ההתפשטות האימפריאליסטית.

איהסדרים בפנים הגיעו לממדים חמורים בעת התקוממות טאיפין בשנת 1848. זו היתה מלחמת אזרחים במלוא מובן המילה, מלחמה שנמשכה חמש־עשרה שנה והניחה אחריה מיליוני מתים ומדינה שותתת דם. עם תנועת טאיפין, אם כי היתה ביסודו על דבר תנועת איכרים עם קצת קישוטים גוצריים כביכול, נמנו אנשירוח מאוכזבים ומיליטריסטים שאפנים במספר גדול למדי לסכן את פקין סכנה של ממש. תנועה זו עוד מעט הצליחה — לולא הכרעו המעצמות הזרות ברגע האחרון את הכף לטובת בית מאנג'ו (עדיין היה קל יותר לשאת ולתת עם החצר הולשה מאשר לפתוח במערכת יחסים חדשה עם משטר מהפכני). הפיכת טאיפין היתה הפיכת נפל. ההתמרמות בקרב האיכרים, אשר היתס סיבתה הראשונה, עמדה בעינה כמעט מאה שנה. שושלת מאנג'ו לא הורשתה, בעיקר על־ידי התערבות חוץ,

הנפש לא היתה התקדמות כי אם יציבות, והעינים היו נשואות לא לפנים כי אם לאחור, אל תקופה קדומה (דמיונית יותר מאשר ממשית) כאשר החזיקו הכל במדות הטובות לפי תורת קונפוציוס והסדר המושלם היה שורר.

העובדה החשובה ביותר שיש להזכיר בקשר לשיטה זו היא שהיא פעלה, במשך אלפיים שנה, מימי מלכות בית האן, זיכתה מדינת האצילים הקונפוציאנית את העם הסיני בתקופות שלווה ממושכות יותר משידעו ענפים אחרים של המין האנושי. אמנם, לא יותר מעשרה עד חמישה־עשר אחוז מן האוכלוסים ידעו קרוא וכתוב, אך כלום היה המצב באירופה אחר?

חשוב לדעת, מאיזו בחינות לא עלתה השיטה היפה, שכן גם בזה היה נוסח קבוע. במבנה החברתי המשולש נשא האיכר בעול העיקרי. תמיד העיק ריבוי האוכלוסים על הקרקע; הנחלות היו קטנות ולא הרבה נשאר לאיכר אחרי ששלם את מסיו בחלק מיבולו. לעתים קרובות נותקו האיכרים לזמן רב מבתיהם כדי לעבוד בעבודות ציבוריות ממלכתיות שונות במרחק אלפי מילין מכפריהם. כאשר גבר הלהץ על האיכרים, אשר גקלעו בין פקידים תאבי בצע, אשר לקחו יותר ממידת המסים המגיעת להם, לבין חצר קיסרית אכזרית ומושחתת, היה האיכר נרתע. תהליך שינויי שושלות תחילתו היתה תמיד כמרירות איכרים.

אולם האיכרים לבדם היו מסוגלים רק לעתים רחוקות להפיל את השליט ולהקים אחר תחתיו. כדי יוצא מן הכלל היה צורך להשעין את הקמתה של ממשלה יציבה על האינטליגנציה המסורתית, אותה קבוצה מוגבלת במספרה אשר היתה ליסוד שאי אפשר בלעדיו בזכות ידיעתה את השפה ואת פעולות הממשל (בעקר חלוקת המים וויסותם). גם אם בית המלכות החדש היה זר, כגון המלכים המונגוליים או המנג'וריים, אי אפשר היה לו לנער אה חצנו בהצלחה לא מחורת קונפוציוס ולא מתלמידיו החכמים הביורוקרטיים הקונפוציאניים. ביסודו של דבר לא שינו המרידות את המבנה החברתי או את היחסים בין יסודותיו, גם לא אלה שהצליחו להמליך שושלת חדשה. פקידים מושחתים הועברו ממשרותיהם, אך חדשים גויסו תחתיהם גם להבא מאותו מעמד עצמו. טיפוס זה של „תלמיד־חכם־ביורוקרט“ נועד להיות איש־תרומות, שסגולתו העיקרית היא „גן־גן“, כלומר היכולת לותר על האינטרסים האישיים למען הזולת. לאיכרים לא היו כל זכויות חוקיות, אולם ביורוקרטים בעלי רצון טוב, אשר הגשימו את ה„גן־הלכה למעשה, צריכים היו לדאוג לעניניהם. לשוויון

בהתמוטטות שושלת מאנג'ו בשנת 1911, נמשכה פהות או יותר עד הקמת השלטון הקומוניסטי בשנת 1949.

משום מה לא היה מעבר שקט לרפובליקה מיסודם של סון והקואומינטאן? הסיבה לכך נעוצה באופיו של המבנה החברתי המתואר. סון רצה ברפובליקה, אך כלום היה נושא למוסדותיה, פרט לקבוצה קטנה לפי הערך, המורכבת מסטודנטים ששהו במדינות דמוקרטיות? האצילים לא רצו ברפובליקה והאיכרים לא ידעו מה טיבה. מעמד ביניים חזק, אשר עליו אפשר היה להשתית את הרפובליקה לא היה בנמצא. מה אירע לו למבנה המסורתי של החברה הסינית? חצר הקיסר לא היתה עוד ולא באה תחתיה רשות מרכזית אחרת. האיכרים עדיין היו כשהיו, ומצבם הרוע מאז חדרה התעשייה לערי החוף והחריבה כמעט את מעמדו של בעל המלאכה הכפרי. מצד אחר נעקרה האצולה מעמדת המנהיגות שתפסה קודם: ההון — ולא הרכוש הקרקעי — היה מעתה המפתח לשלטון, וההון היה בידי מעמד הסוחרים השגור, אשר שיתף פעולה עם המערב בערי החוף. תורתו הישנה של קונפוציוס שוב לא היתה חשובה. שיטת הבחינות הקיסרית חוסלה, ויותר ויותר הופצו הלימודים החדשים באמצעות בתי-ספר מערביים של מיסיונרים ונסיעות לחוץ-לארץ. לשון אחרת, המבנה התמוטט, ושני יסודותיו העיקריים — האיכרים והאינטליגנציה — נשארנו תלויים על בלימה. ראשי כנופיות שדדו את המדינה ומצוקת האיכרים היתה למצוקה חמורה ומשוועת. שורות האינטליגנציה היו מיואשת נתרבו ככל שהזרו סטודנטים רבים יותר מלמודיהם בלי שמצאו מוצא מעשי לתלמודם. שני יסודות אלה — איכרים רעבים וקצרי-רוח, ו-אינטליגנציה מיואשת היו היסודות ששילובם והשרשתם בהצלחה היו תנאי לקיום איזה משטר שהוא בסין. לסון היתה תכנית ארוכת-ימים לחידושה ולאיחודה של סין. לאחר שלמד מנסיונו המר, כי אי-אפשר להקים רפובליקה במתן פקודה, הוא יצא לכבוש את המדינה בכוח, לעקור מן השרוש את ראשי הכנופיות שצצו ככמהין וכפטריות ולחנך את העם עד שיהיה מוכן לדמוקרטיה. גאוויותו נעוצה בהקמתה של תנועה לאומית אמיתית, שהצליחה, לפחות באורח זמני, להקים הזית מאוחדת מתוך אינטרסים מעמדיים מנוגדים. בשנת 1924 מנה הקואומינטאן שלו בשורה היו סטודנטים, אנשירות, סוחרים ויצרנים (שביקשו להפטר מן המתחרים הזרים), הפרולטריון שנוצר זה לא כבר, ואיכרים שהובטחה להם רפורמה קרקעית. האינטרס האחד האמיתי אשר איחה את היסודות המעמדיים השונים הללו היה הלאומיות, ובסופו של

למות מיתה זבעית, והוסיפה למשול בידים רשות והולכות דווקא בתקופה כאשר מכות-הקורנס של התקופנות המערבית דרשו מנהיגות איתנה.

חירותו של המערב לסין הפכה את סין לתת-מושבה, כביטוי של סון יאט-סן, שכן בסוף המאה היתה סין לאיזור ציד חופשי לכל, ואין שום צד אחראי הודו, למשל, אשר ניתנה כולה ביד הבריטים. נהנתה לפחות מן הקשר ההדוק עם המוסדות הבריטיים — בעיקר מבהיגת החינוך והמימשל. לסין הניתו לכמוש בריקבונה (הזרים אמנם לקחו לידיהם את המכס הואיל וביקשו להבטיח כי החובות טחבים להם ישולמו). עד סוף המאה רבץ על סין עיל חובות של חצי מיליארד דולר בערך והמדינה צמדה על סף פשיטת רגל. מלחמות ותבוסות הרות-אסון, בעיקר מידי יאפאן, לא השאירו אלא צל כמדינתו של צ'יאן לונג, רק מאה שנה אחרי מותו. הסינים לא נהגו אדישות במצבם החמור, ופתרונות שיניים הוצעו לבעיות הרבות אשר העיקו על סין, כדי להחזיר לה את איוונה.

היו מתקנים מתונים, שביקשו לסגל לסין את ההתפתחות הטכנית של המערב, ועם זה לקיים משטר חברתי קונפוציאני ביסודו; היו מתקנים קיצוניים, שביקשו לחדש מעיקרה את השיטה הישנה, ולהקים דמוקרטיה קונסטוטוציונית. מצד אחר הוצע פתרון ריאקציוני יותר — שנתגלם בהפיכת הבוקסרים — ועל דגלו המגמה לגרש את הזר ואת תורתו ולחזור ולהתכנס בתוך קליפתו של העבר הסיני.

המתקנים משני הסוגים גם יחד נכשלו, מכיוון שרצו לנטוע בסין את פירות הציויליזציה האירופית בלי להצמיח את התנאים החברתיים לכך. ואילו הבוקסרים, אם כי הצליחו להרוג יותר ממאתיים מיסיונרים והפילו לזמן מה את תחיתם על האירופים, לא יכלו לעמוד בפני הנשק המערבי. נסיונם העקר נראה באיזו מידה היו הסינים באמת חסרי-אונים לדומת המערב. כשלונם החיש את גידולה של תנועה חדשה, תנועת המהפכנים.

בנהגתו של סון יאט-סן קמה קבוצה אשר הכילה מנהיגים שנתאכזבו בשיטה הישנה מעיקרה, וגמרו אומר לכתוב פרק חדש בדברי ימי סין בלי לטרוח טרחה יתרה להסתגל לתורת קונפוציוס. רבים מהם, כסון עצמו, היו חניכי בתי-ספר גוצריים. עם תמוסת שושלת מאנג'ו, משקיבלה לידה חבורתו של סון, אשר נודעה בשם קואומינטאן, את השלטון, מצאה עד מהרה כי מורשתו הפוליטית של בית מאנג'ו היתה שדה-קטל, ועל הנשיא הוטל להיות ראשי כנופיה כדי שיוכל להחזיק מעמד. תקופה זו של אנרכיה למחצה בין מלכות למלכות, אשר החלה

דקומוניסטית ולהבליט את מנהיגותו של סון יאט-סן, ולאחר מותו — בשנת 1925 — את מנהיגותו של יורשו, הגנרל הצעיר צ'יאן קאי-שק.

בעיני בורודין היה צ'יאן קאי-שק כמונח בקופסה. בשנת 1923 נבחר צ'יאן להשלה למוסקבה לשישה חודשי אימונים, ובשובו נשא חן מלפני מיטיביו בגילויי-דעת כגון זה: „מאבק הסינים עם האימפריאליזם נכשל משום שסין נאבקה לבדה. אולם עתה נהדרו המעצמות האימפריאליסטיות מפני הקומוניסטאן. מדוע? מכיוון שהן מפחדות מפני חברינו שיבואו ויעזרו לנו בעבודתנו המהפכנית ומכיוון שהן מקנאות, שסין הזמינה את החברים הרוסיים להיות יועצים במהפכה הסינית. אולם מה שמפחיד אותם יותר מכל היא כי אחרי הקמת האיחוד בהנהגת המהפכה העולמית יתאחדו העמים המדוכאים עם המעמדות המדוכאים כדי להלחם יחד בחזית מאוחדת ולהתקיף את האימפריאליסטים הקפיטליסטיים.“

כעבור כמה שנים, בשנת 1927, אחרי שסללו חבריו הפרולטרניים של צ'יאן קאי-שק את הדרך לתפיסת רוב עריה הגדולות של סין (כגון קאנטון, שנחאי והנקאו), גילה צ'יאן קאי-שק כי התורה שקיבל במוסקבה לא העמידה להכות שורש, בסופו של דבר: הוא טיבע את תנועת הפועלים בנהרי דמים, הניס את בורודין ואת חבריו שנמלטו על נפשם אל מעבר לגבול, ועשה שלום עם הבנקאים בשנחאי ועם אותם היסודות האימפריאליסטיים עצמם אשר התימר למגרים. (פרשה זו של מאורעות שנחאי ב-1927 תוארה בצורה בלטרניסטית על ידי אנדרי מאלרו, שהיה שם נציג הקומוניסטן באותה שעה, ברומן „גורל אדם“).

החילה היה סטאלין מתפאר כי יום אחד ישליכו הקומוניסטים את הקומוניסטאן „כלימון חוטי“, כאשר קרה ממש ההיפך, כפי שחזה טרוצקי מראש, סילקו הסטאליניסטים את מנהיג המפלגה הקומוניסטית הסינית (אשר חטאו היחיד היה כי נשמע לפקודותיהם) וניסו להביא לידי הכרעה צבאית בינה לבין צ'יאן קאי-שק. עתה נאחזו הקומוניסטים בקו של טרוצקי וארגנו את התקוממות הפועלים בקנטון. אולם כבר היה מאוחר מדי והכשלון היה חרוץ (אכן גם סיכויי ההצלחה של מדיניות טרוצקי היו מפותקים מאד).

על כל פנים, כאשר ניסתה ההנהגה — בהשראת מוסקבה — ניסיון-שוא לחזור ולהעלות את הקטר המהפכני על המסילה, נתנה קבוצה אחרת, שהתעלמה ממוסקבה (מסטאלין ומטרוצקי גם יחד), את דעתה על הפעולה בקרב האיכרים. עברו שמונה שנים עד שמנהיגה של קבוצה בלתי-אורתודוקסית זו — מאו טסה-טונג, — וכה בהתמודדותו עם מוסקבה ועם חבריו שלומי אמוני המרכסיום. ולעג הגורל הוא, כי דוקא בדרך זו הבטיח את נצחונם הסופי של הקומוניסטים בסין. רק משום

דבר לא היה בכוחה של הלאומיות לבדה להיות מלט איתן המחבר אינטרסים מעמדיים המתנגשים זה עם זה. מחמת אכזבתו ממעצמות המערב, לאחר שבגדו באינטרסים של סין בוריסאל, (המושבות הגרמניות ליעבר בסין נמסרו ליפן תחת אשר יוחזרו לסינים), נענה סון ברצון לפיתויי המשטר החדש אשר הוקם ברוסיה. ברית המועצות לא זו בלבד שניערה את חוצנה מרוב הזכינות הצאריים בסין, אלא אף הציעה א.ז. עזרתה הפעילה בקידום המהפכה הלאומית, אפילו על חשבונה של המפלגה הקומוניסטית הצעירה — אך הגדלה — בסין. פרשת הברית קצרת-הימים בין הר קומוניסטאן ובין הקומוניסטים תוכל להזכר כאן רק במילים ספורות, אם כי יש בה משום חומר-קריאה מעניין, הזורע אור מצד בלתי צפוי על פרשת סטאלין-טרוצקי בתוך רוסיה.

את המגע הראשון עם סון קיים בשם ברית המועצות הציר הסובייטי אדולף יפה בשנת 1923. יפה הבטיח לסון כי אין לברית המועצות כל כוונה לכפות שלטון קומוניסטי על סין וכי מטרת מוסקבה היא מטרתו של סון: סין עצמאית ומאוחדת המפשרת בין האינטרסים המעמדיים השונים בהנהגת הקומוניסטאן. בשנת 1924 הופעל ההסכם בין סון ליפה עם בואו של מיכאיל בורודין, שליחה המיוחד של מוסקבה. בורודין הוא שהפך את הקומוניסטאן למכונה ארגונית ראויה ישמה, למעשה מעין העתק של המפלגה הקומוניסטית הרוסית. בלעדי בורודין לא היה הקומוניסטאן אלא איגוד רופף של יחידים בעלי רעיונות מהפכניים. ההדרכתו היה הקומוניסטאן למפלגה לאומית בעלת מנגנון תעמולה ורשת תאים הכוללת בתוכה גם את הקומוניסטים.

המפלגה הקומוניסטית בסין הוקמה על ידי קבוצת פיופוסורים ומורים באוניברסיטה הלאומית בפקין בשנת 1921 (ביניהם היה ספרן צעיר, מאו טסה-טונג). תחילה הועמדה המפלגה על חוג אקדמי צר. עד מהרה היא רכשה לעצמה בסיס פרולטארי הראוי לשמו במרכזים העירוניים הגדולים, אשר בהם הוקמה — עקב מלחמת-העולם הראשונה — תעשייה גדולה למדי. לדעתו של טרוצקי אפשר היה להשיג בסין מהפכה קומוניסטית מוצלחת רק על ידי מתן רשות לגרעין העירוני הזה לדרוך בשבילו המיוחד והבלתי תלוי. שיתוף-הפעולה בחזית מאוחדת נגד האימפריאליסטים ונגד ראשי הכנופיות שלא היו אלא בובותיהם, היה בעיניו דבר רצוי, אולם עם זאת התנגד טרוצקי למדיניות של הבלעת המפלגה הקומוניסטית למעשה בתוך הר קומוניסטאן, דבר שהוגשם בידי בורודין בפקודת סטאלין. משנת 1924 עד 1927 הדגיש הקומוניסטן בעיקר את הצורך לטשטש את חלקה של המפלגה

בחינות: קודם-כל היא מנעה את הקואמינטאן מלרכז אה מלוא כוחו נגד הקומוניסטים משנת 1937 ואילך. שנית עיכבה המלחמה את ההתפתחות הכלכלית של המדינה שהיא תנאי קודם לשלטון יציב. המלחמה הביאה בעקבה אינפלציה. אבדן ערי החוף ונפילתן בידי היאפאנים מנעה מן האוצר הסיני את הכנסות המכס והכריחה את השלטון לשוב ולגבות מס קרקע ולהחרים יבול כדי לקיים את עצמו. האצולה הכפרית שיב היתה לגובה המסים של השלטון ושילחה איפוא איכרים רבים לזרועות מאו טסה-טונג. מן היושר להודות כי הקואמינטאן הוטל עליו תפקיד קשה הרבה יותר מזה שנטלו על עצמם הקומוניסטים. בעת שה-קומוניסטים יכלו להסתפק בניהול מלחמת גרילה, היה על הקואמינטאן לעשות מלחמה במלוא התנופה ובאותה שעה עצמה לנסות ולהשתלט על עמ'ענק, אשר היה מפולג עד לפני זמן לא רב ליחידות עצמאיות למחצה בחסותם של ראשי כנופיות שונים. אך אם התפקיד אשר הוטל על הלאומנים היה קשה, אין לומר כי הם היו ראויים לו. נהפוך הוא, צ'אן קאי-שק וכיתתו נמצאו במבחן המלחמה מושחתים מדי ובלתי ראויים כל-צרכם לעצור את הגל העולה של תנועה קומוניסטית דינאמית. בשנת 1949 הספיד אותם מיניסטר החוץ האמריקני מר דין אצ'יסון בוז הלשון: „דומני, כי איש לא יאמר כי הממשלה הלאומנית נפלה משום שעמדו נגדה כוחות צבאיים עדיפים. לפי מיטב שיקול דעתי מה שקרה הוא, כי פקעה סבלנותו של העם הסיני המדולדל. הם אף לא הטריחו את עצמם להפיל את השלטון: הם, פשוט, התעלמו מקיומו“.

מעטים היו האנשים אשר היו מוכשרים יותר משר החוץ האמריקני לחרוץ משפט על הקואמינטאן. שכן מאז סוף המלחמה עם יאפאן, מ-1945 ועד 1948, השפיעה ממשלת ארצות הברית על צ'אן קאי-שק סעד בשווי שני מיליארדים דולר ועוד עודפי ציוד צבאי בשווי של מיליארד נוסף. (הקומוניסטים לא היו מסוגלים לכבוש את סין ולנהל אחר כך את המלחמה בקוריאה לולא הציוד האמריקני אשר נפל בחלקם מידי הקואמינטאן). וכאן ראוי להזכיר כי העזרה הממשית מצד ברית-המועצות תרמה אך מעט לנצחון הקומוניסטים הסיניים. הגברת צ'אן היא המעידה, כי עד 1941 סיעה ברית-המועצות בידי דממשלה הלאומנית בסין יותר מכל מדינה אחרת, מאחר שהסובייטים היו מודאגים מחמת מסע הכיבוש דיאפאני, וסבורים היו כי הדרך הטובה ביותר להבטיח את עצמם מפני האיום היאפאני היא לסייע ביד צ'אן. הסובייטים נתנו אך מעט את אמנם בכוח הקומוניסטים הסיניים, ובסימיה של המלחמה הוציאו דרוסים את בתיהחרושת ממנג'וריה, מכיוון שלא

שהקומוניסטים היו קרבנות בגידה של שותפות בלתי טבעית, אשר הם נכנסו לתוכה בהנהגת מוסקבה, רק משום שהקומוניסטים גורשו ממרכזיהם העירוניים, היה עליהם ללכת בדרך שהורה מאו, אשר הניח יסוד להפיסתו המיוחדת והכופרת בעקרונות המקובלים — בדבר תפקיד האיכרים במהפכה הסינית — כבר בשנת 1927.

בדין-וחשבון שכתב למפלגה על פעולתו בקרב האיכרים במחוז מולדתו, הונאן, כתב מאו בשנת 1926 כי „כוח האיכרים דומה לסופת עזו ולמטר סוחף, אין כוח שיעמוד בפניו“. אם הוכיחה בגידתו של צ'אן קאי-שק, כי מנקודת מבט קומוניסטית טעה סטאלין בתתו את תמיכתו למהפכה בורגנית, הרי הוכיח מאו טסה-טונג, כי גם טרוצקי טעה בניתוחו שלו. טרוצקי החזיק בסברה, כי „מעמדות, ולא מפלגות, הם המכריי עים“, וכי מפלגה קומוניסטית המורכבת בעיקרה מאיכרים אי אפשר שתהיה מארכסיסטית. מאו הוכיח, כי מנגנון מפלגתי חזק עם המוני תומכים — ובאסיה החקלאית פרושו של דבר אך ורק האיכרים — עשוי להיות גורם מכריע. כאן מקום להזכיר, כי רק בשאלת הטכסיס והסדר הנכון של מהלומות המהפכה חלק מאו על סטאלין. בכל הנוגע למטרה הסופית של המהפכה הרי גם פרשן אחד כאדגר סנאו לא יכול להטיל ספק בנאמנותו המוחלטת של מאו לתנועה הקומוניסטית העולמית ולהנהגתה בקרמל.

פרשת עלילותיה של המפלגה בהרים, תחילה בדרום ואחרי שנת 1935 בצפון-מזרח, סופרה פעמים רבות. אכן זה היה מיפעלם המהפכני באמת של הקומוניסטים. הם נטלו אנשירוח עירוניים והפעילו כמנהיגים, כמורים וכחברים לאיכרים. (משהו שתנועת טאיפין עשתה במאה הקודמת בקנה מדה קטן יותר) ובדרך זו גישרו על התהום החברתית בין האיכרים לאינטליגנציה.

מכל מקום, הנצחון הקומוניסטי הסופי בשנת 1949 לא היה כדבר שהוא בגדר הבלתי נמנע לפני עשרים שנה. למרות מדיניותו הנכונה מיסודה של פנייה אל האיכרים (אחרי שנת 1927 כמעט שלא היתה ברירה) נסתייע מאו בלי ספק בגורמי חוץ. הפלישה היאפאנית לא היתה הגורם האחרון במעלה מבחינה זו. תחילה הוגבלה הפלישה במנג'וריה, בשנת 1931, ובשנת 1937 הרסה אל סין עצמה. בסופו של „המצעד הארוך“ (נסיי-גתם הדרמטית צפונה), בשנת 1935, מנו הכוחות הקרמוניסטיים הבלויים פחות ממאה אלף נפש. בסוף המלחמה עם יאפאן כלל שטח השלטון שלהם בצפון, בשנת 1945, כשמונים מיליון נפש. המלחמה עם יאפאן פגעה בקואמינטאן משתי

כאלפים שנה. ואשר לדמוקרסיה — לא היה איש כוכן לשפוך דמעות על מותה. מאחר שסין לא הכירה אותה מעולם. הקומוניסטים נתנו לאנשי הרוח פילר-סופיה חדשה שהיתה לא רק לאומית אלא גם עולמית, כשם שתורת קונפציוס, אשר נשענה אמנם על סין כעל גקודה מרכזית, היתה עולמית בהיקף מבטה. אם השלטת הקומוניזם על סין פירושה היה שימוש בכוח והריגת רבבות אדם, הרי גם זה היה חלק פאורת החיים: פוליטיקה בסין היתה תמיד פוליטיקה של כוח. אם זכויותיהם של כמה יחידים נפגעו, הרי עלה דדבר בקנה אחד עם מסורת אשר הדגישה את זכויות החברה לעומת זכויות האדם. אם פיתוחה של סין העממית דרש עבודת כפיה של קוליס ושל איכרים בעבודות-ענק ציבוריות — הרי היה גם זה בהתאם למסורת הסינית (וכיצד נבנתה חומת סין הגדולה?). דבר זה הוצדק בעיני הסינים כל זמן שהעבודות עצמן היו לטובת הציבור. ואם התמיכה במדיניות החוץ הקומוניסטית קראה לשנאת המערב לא היה הדבר הזה קשה מאנשי הרוח: נהפוך הוא, גאוותם נפגעה מחמת המגע עם היהירות המערבית, וגם מעצם העובדה שהיה עליהם ללמוד מן המערב. שאט נפשם ויאושם נתנו אותם לטרף כשר בידי הקומוניזם.

כזה הוא, בקצרה, הרגע ההיסטורי לצחוננו של הקומוניזם הסיני. הנצחון הושג בעיקר בזכות מיוזגם המוצלח של שני יסודות חברתיים נוחים להשפעה קומוניסטית על פני אסיה החקלאית כולה: האיכרים הרעבים והאינטליגנציה שנכנסה למבוי סתום. מיוזג זה הושג בסיוע מינימלי מן החוץ; ויהיה יחסנו אל בעלות-בריתה של סין אשר יהיה, אין בזה כדי לגרוע מאופייה הסיני המובהק של המהפכה.

האמינו, כפי הנראה, כי תקומינטאן ייסוג מארץ עשירה זו והיא תיפול בידי חבריהם שלהם בסין.

למן שנת 1937 ועד לאחר המלחמה הרחיק הקואר-פינטאן מעל עצמו אותם אנשירות בסין אשר ביקשו תחילה ללכת בדרך-ביניים, בין הטוטאליטריות הקומר-ייסטית לבין העריצות של צ'אן קאי-שק. באפריל 1949, כאשר כבשו הקומוניסטים את פקין, העיר מישהו כי האוניברסיטה הלאומית יכולה לקיים כינוס מוצלח ביותר של בוגריה: כל כך רבים מהם היו בשורות הקומוניסטים. דבר זה מסמל את המחצית השניה של הנצחון הקומוניסטי — את כיבוש האינ-טליגנציה.

מה היו דרישות האינטליגנציה? קודם כל הם רצו לעשות משהו, הם רצו שוב לקבל לידם את עמדת המנהיגות, הם חשבו כי היא מגיעה להם בזכות. הם רצו בסין חזקה ומאוחדת שבכוחה לחפוס את מקומה בין המעצמות; הם ביקשו לשים קץ לשחיתות, לפרוטקציה ולחוסר היעילות. הם רצו בסין שתהיה לא רק מודרנית אלא גם מיוסדת על הצדק החברתי. תורת קונפוציוס מתה והם ביקשו תורה פילוסופית כוללת אחרת במקומה.

הקואומינטאן וצ'אן קאי-שק לא יכלו לספק צרכים אלה לעולם, ואילו הקומוניסטים יכלו אף יכלו. הם התעלמו מן הנהגה הדמוקרטית, אך הציעו לאינטליגנציה עמדת מנהיגות בתחיה הלאומית. הסיסמה הלנינית, אשר קראה למפלגה הקומוניסטית בשם „המטכ"ל של ההמונים“, מצאה חן בעיני אנשיהרוח אשר קודמיהם -- תלמידי החכמים הקונפוציאניים — משלו בסין באותה שיטה עצמה של סולת נבחרת זה יותר